20/02/2021

Ο Εύξεινος Πόντος και η ιστορία του μέσα από χάρτες

/ Ιστορία - Εθνικά Θέματα

Ο Εύξεινος Πόντος αποτέλεσε τη μεγαλύτερη ακτογραμμή της ελληνικής γεωγραφικής επέκτασης από το 900 έως το 500 π.Χ. Υπήρξε το διακύβευμα τριών αυτοκρατοριών τον 19ο αιώνα, το μείζον πέρασμα από την Ασία προς δυσμάς, το «κλειδί» της συνέχειας της Ευρασίας και η μόνη θάλασσα που μέχρι το 5.000 π.Χ. περιβαλλόταν από περιοχές γεωργίας και εξημέρωσης ζώων. Μέσω της Μαύρης Θάλασσας τον 14ο αιώνα η μαύρη πανώλη πέρασε στην Ευρώπη, που απώλεσε στην πανδημία σχεδόν το 1/3 του πληθυσμού της.

Τη γεωγραφική σημασία του Εύξεινου Πόντου διαχρονικά, όπως αποδεικνύεται μέσα από τους ιστορικούς χάρτες, γεγονότα, συγκρούσεις και πολέμους ανέλυσε ο ομότιμος καθηγητής Ανωτέρας Γεωδαισίας και Χαρτογραφίας του ΑΠΘ και επίτιμος εταίρος της Διεθνούς Χαρτογραφικής Ένωσης, Ευάγγελος Λιβιεράτος, σε διάλεξη στο πλαίσιο διαδικτυακής εκδήλωσης που οργάνωσε η Εύξεινος Λέσχη Θεσσαλονίκης. Προβάλλοντας σπάνιους ιστορικούς χάρτες, που τοποθετούν τον Εύξεινο Πόντο ως το κέντρο των συστημάτων της Ευρασίας – του ευρωμεσογειακού, του ρωσικού, του τουρκόφωνου κεντροασιατικού και του

αραβοπερσικού- ο καθηγητής μίλησε για τις ζώνες τριβής στα όρια των συστημάτων -ανατολική Μεσόγειος και Ερυθρά θάλασσα, Καυκασία και θάλασσα του Κόλπου- που ακόμη και σήμερα καθορίζουν σύνθετους γεωπολιτικούς συσχετισμούς στην περιοχή.

«Τα διαχρονικά επίκαιρα διακυβεύματα»

Χαρακτηριστικό παράδειγμα που μαρτυρά τη διαρκή ανά τους αιώνες γεωπολιτική σημασία της περιοχής αποτελεί ένας χάρτης τύπου Orbis Terrarum του 4ου αιώνα, από τους πρώτους που απεικονίζουν την τότε γνωστή οικουμένη του μεσαιωνικού κόσμου. Κατά τους πρώτους χριστιανικούς χρόνους η Γη απεικονίζεται επίπεδη, με την Ευρώπη, την Αφρική και την Ασία. Οι τρεις ήπειροι χωρίζονται από ευθύγραμμες θαλάσσιες ζώνες σε σχήμα «Τ». Το θαλάσσιο κατά Ανατολή-Δύση σκέλος του «Τ», η Μεσόγειος, χωρίζει την Ευρώπη από την Αφρική και το σκέλος Βορρά-Νότου του χωρίζει την Ασία από την Ευρώπη. «Οι τρεις ήπειροι χωρίζονταν από τρεις θάλασσες, τη Μεσόγειο, τον Εύξεινο Πόντο και την Ερυθρά θάλασσα. Αυτές ήταν οι τρεις θάλασσες που όριζαν την οικουμένη κατά τον Μεσαίωνα στη γνώση των ανθρώπων», ανέφερε ο καθηγητής, επισημαίνοντας πως «αυτό το σχήμα το έχουμε ακόμα και επηρεάζει τη γεωπολιτική» και «αν βάλουμε τον χάρτη με το Τ -με κέντρο στα Ιεροσόλυμα – και τον προσαρμόσουμε στο σημείο των τριών θαλασσών βλέπουμε πως το κλειδί για να περάσει κανείς από την Ασία στην Ευρώπη και την Αφρική είναι οι τρεις θάλασσες και για αυτά συζητάμε ακόμη και σήμερα…». Εξήγησε δε πως «στη συνεχή γεωγραφία της Ευρασίας το ανάγλυφο της περιοχής ήταν αυτό που καθόρισε τις μεγάλες μετακινήσεις από τις στέπες, τις ερήμους και τα υψίπεδα προς την Ευρώπη και ο Εύξεινος Πόντος ήταν το κλειδί σε αυτή τη μετακίνηση, ενώ δε διευκόλυνε αντίστοιχη μετακίνηση από την Ευρώπη προς την Ασία». Σημαντικό ρόλο σε αυτό είχαν τα ποτάμια και οι ορεινοί όγκοι, καθώς το ανάγλυφο δυσκόλευε την κινητικότητα, ενώ ακόμη και ο Μέγας Αλέξανδρος «όταν έφτασε στα Ιμαλάια νόμιζε ότι έφτασε στον Ωκεανό, καθώς υπήρχε μία μικρότερη αντίληψη της γης τότε».

«Η ακτογραμμή του Πόντου η μεγαλύτερη της ελληνικής επέκτασης»

Αλλά και στους ναυτικούς χάρτες της Αναγέννησης ο Εύξεινος Πόντος απεικονίζεται κυρίαρχος και μεγαλοπρεπής. «Στον πορταλάνο χάρτη του Γεωργίου Σιδέρη, χαρτογράφου στην Βενετία το δεύτερο μισό του 16ου αιώνα, βλέπουμε τον Εύξεινο Πόντο να έχει έκταση όσο η μισή Μεσόγειος Θάλασσα. Τόση σημασία είχε την εποχή εκείνη», παρατήρησε ο κ. Λιβιεράτος για να συνοψίσει: «Ο Εύξεινος Πόντος είναι η μόνη θάλασσα που μέχρι το 5000 π.Χ όλη της η ακτογραμμή είχε

γεωργία και οικόσιτα ζώα και αυτό δε συμβαίνει ούτε στη Μεσόγειο, ούτε στη Ερυθρά Θάλασσα ή την Κασπία. Στο τέλος του 3ου αιώνα οι μεγάλες μετακινήσεις πληθυσμών έγιναν από τη βόρεια ακτή του Πόντου στη νότια […] Αν πάρουμε έναν χάρτη της ελληνικής επέκτασης στη Μεσόγειο στην ευρύτερη περιοχή, η ακτογραμμή του Εύξεινου Πόντου είναι η μεγαλύτερη του ελληνικού εποικισμού. Δεν έχουμε μεγαλύτερη, ακόμη και η μητροπολιτική Ελλάδα, η ακτογραμμή του Αιγαίου, είναι μικρότερη από ό,τι η ελληνική ακτογραμμή του Πόντου. Είναι, επίσης, γνωστό ότι ο Εύξεινος Πόντος ήταν η προστιθέμενη αξία του Βυζαντίου και των θαλάσσιων αγορών στη Μεσόγειο, ήταν η προστιθέμενη αξία του ιταλικού εμπορίου, των ιταλικών ναυτικών πόλεων τον Μεσαίωνα ως ένα από τα δύο θαλάσσια περάσματα κλειδιά της Ασίας στη Μεσόγειο. Ήταν το διακύβευμα τριών αυτοκρατοριών τον 19ο αιώνα, της Ρωσικής, της Αψβουργικής μέσω του Δούναβη και της Οθωμανικής, εξ΄ ου και η σπουδαιότητα του Κριμαϊκού πολέμου στα μέσα του 19ου αιώνα και απόηχοι αυτού του πολέμου, που υπάρχουν ακόμη στη διεθνή γεωπολιτική για την περιοχή αυτή, καθώς η Ρωσία δεν έχει άλλον τρόπο διεξόδου στον Ινδικό παρά να περάσει από τον Εύξεινο Πόντο […] Και να θυμηθούμε την Μαύρη Χολέρα του 14ου αιώνα όπου από τον Εύξεινο Πόντο η επιδημία μεταφέρθηκε στην Ευρώπη».

«Ο Εύξεινος Πόντος και η επιστροφή του ατλαντισμού»

Ίσως λιγότερο γνωστό είναι πως ο Εύξεινος Πόντος έχει τη διεθνή θεώρηση από τον Διεθνή Οργανισμό Ναυτιλίας ότι είναι ατλαντική θάλασσα, ότι ανήκει στον Ατλαντικό Ωκεανό ως θάλασσα. «Αυτό αντανακλά και τη σημερινή ατλαντική σημασία του Ευξείνου Πόντου», είπε ο κ.Λιβιεράτος υπενθυμίζοντας ότι ο σημερινός αναπληρωτής Γενικός Γραμματέας του ΝΑΤΟ Μίρτσεα Τζοάνα είναι Ρουμάνος.

«Με τους χάρτες καταλαβαίνουμε καλύτερα το τι συμβαίνει στον κόσμο. Γεωπολιτική είναι ο ρόλος της γεωγραφίας στη διεθνή πολιτική, στα πολιτικά συστήματα και στις σχέσεις των υπερδυνάμεων με τον γεωγραφικό χώρο. Στη γεωπολιτική εμπλέκονται οι συγκρούσεις οι οποίες υπάρχουν μεταξύ διαφόρων γεωγραφικών χώρων -πλέον δεν αρκεί να τα βλέπουμε ως κράτη, αλλά ως γεωγραφικές ενότητες που τους συνδέει κάτι κοινό όπως ή γλώσσα, η ιστορία, η θρησκεία, το εμπόριο κλπ- και η στρατηγική που ακολουθούν», εξήγησε ο καθηγητής, παραπέμποντας στις διεθνείς γεωπολιτικές εξελίξεις που φέρνουν ξανά στο προσκήνιο την έννοια του ατλαντισμού.

«Σε αυτή την επιστροφή του ατλαντισμού εντάσσεται και η πριν από μία εβδομάδα εντυπωσιακή ανατροπή της πολιτικής στη δυτική μας γειτονιά, στην Ιταλία, όπου

μετά την ανάθεση από τον πρόεδρο Ματαρέλα στον Μάριο Ντράγκι της εντολής σχηματισμού κυβέρνησης στις ανακοινώσεις του η πρώτη φράση αφορούσε στην τήρηση του ευρωατλαντικού δόγματος της Ιταλίας».

«Η έννοια είναι πολύ σημαντική και επηρεάζει τον Εύξεινο Πόντο, που θεωρείται επισήμως και διεθνώς ως μία ατλαντική θάλασσα. Μέχρι το 2016 η Αμερική υπηρέτησε τη στρατηγική του ατλαντισμού όπως τη σχεδίασε μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και αν σήμερα επιστρέψει σε αυτήν τότε ο Εύξεινος Πόντος ως ατλαντική θάλασσα θα επανέλθει στο προσκήνιο με νέους αυξημένους γεωπολιτικούς ρόλους των παρευξείνιων χωρών», προέβλεψε ο κ. Λιβιεράτος.

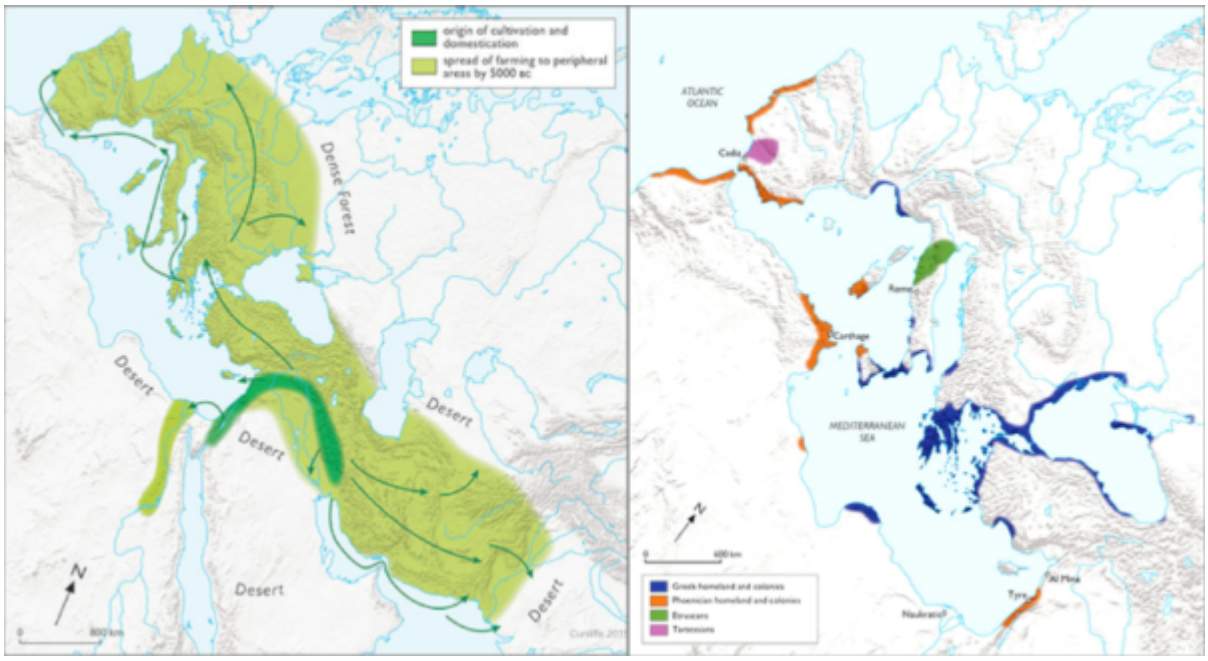

Αριστερά: Ο Εύξεινος Πόντος είναι η μόνη θάλασσα μέχρι το 5000 π.Χ. που περιβάλλεται κατά το σύνολο της ακτογραμμής της από ζώνη γεωργίας και οικόσιτων ζώων. Δεξιά: Η μεγαλύτερη ακτογραμμή της ελληνικής επέκτασης σημειώνεται στον Εύξεινο Πόντο μεταξύ 900-500 π.Χ. Πηγή: B. Cunliffe, Οξφόρδη.

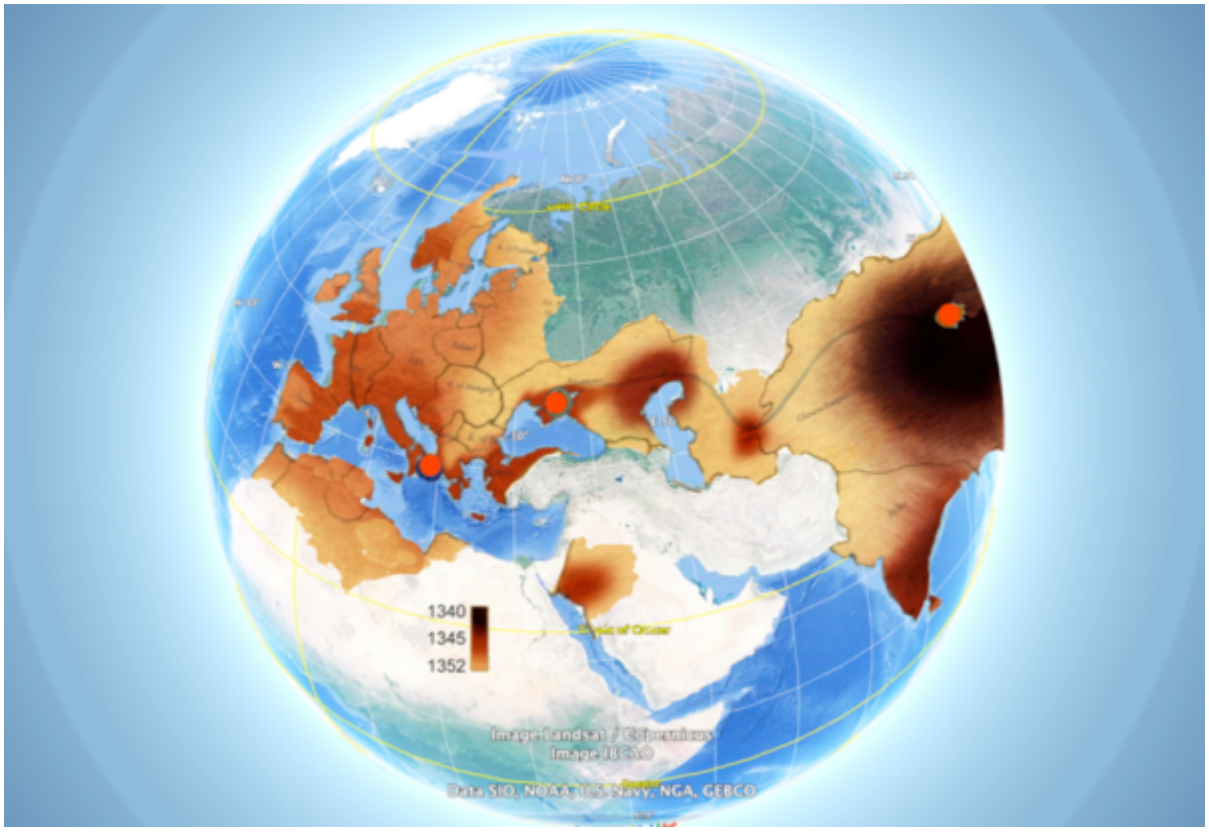

Η Μαύρη πανώλη των μέσων του 14ου αι. μεταφέρθηκε από την Κίνα στην Μεσόγειο και την Ευρώπη μέσω του Εύξεινου Πόντου.

Ο Εύξεινος Πόντος είναι διεθνώς καταγεγραμμένη ως θάλασσα του Ατλαντικού Ωκεανού. Πηγή: IMO.

Πηγή: Σμαρώ Αβραμίδου/ ΑΠΕ – ΜΠΕ